

Bölüm 4

KORUNMAYA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK KURUM BAKIMINDA MODEL DÖNÜŞÜMÜ¹

Hüsamettin ÇETİN²

Giriş

“Çocuk”, farklı disiplin ve hukuki metinlerde çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Çocuk; “bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan”dır (TDK, 1983). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye (ÇHS) göre, daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır. 2005 tarihli Çocuk Koruma Kanununa göre ise çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişidir (5395 S. K., Md. 3/a).

ÇHS’ye göre, çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu, ilk önce ana-baba ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düşmektedir. Bu kişiler, her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket edeceklerdir. Taraf Devletler de, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardımı yapacaktır (Md. 18).

Çeşitli nedenlerle, çocukların öz aileleri tarafından yetiştirilmesi mümkün olmadığına, Devlete önemli görevler düşmektedir. Nitekim, 1982 Anayasası’nda çocuğun/gencin korunması, eğitim ve öğretim hakkı, çalışma şartları, topluma kazandırılması vb. konular düzenlenmiştir. Anayasa’da, korunmaya muhtaç³ çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbirin Devlet tarafından alınacağı, gerekli teşkilat ve tesislerin kurulacağı veya kurdurulacağı hüküm altına alınmıştır (Md. 61). Bununla birlikte, Anayasa’nın “Kanun önünde eşitlik” başlığını taşıyan 10’uncu maddesindeki “Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz” hükmü ile de çocuklara yönelik hizmetlerde pozitif ayrımcılık getirilmiştir.

Ayrıca Türkiye, Anayasa’daki düzenlemelerin yanında, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda onaylanarak kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi, 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış, 9/12/1994 tarih ve 4058 sayılı Kanun ile de iç hukuk kuralına dönüştürmüştür. Sözleşme, Taraf Devletlerin çocuklara yönelik politikaları derinden etkilemiş ve politikaların yeniden yapılanmasını yönlendirmiştir (Karataş & ark., 2004).

¹ Bu çalışma, 2011 yılında İstanbul’da düzenlenen I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi’nde sunulan “Çocuk Hakları Açısından Kurum Bakımında Mekansal Dönüşüm” adlı poster bildirinin değiştirilerek, güncellenmiş ve geliştirilmiş halidir

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

³ 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’ndaki “muhtaç” ibaresi, 6518 sayılı Kanun’un 30’ncü maddesi ile “ihtiyacı olan” şeklinde değiştirilmiştir.

koğuş tipi kuruluşlarda (çocuk yuvası ve yetiştirme yurtları), %44,3'ü çocuk evleri sitesinde (sevgi evleri) ve %47,4'ü ise çocuk evlerinde fiilen bakılmaktadır. Ayrıca, ASPB tarafından çocuklara/gençlere yönelik "koğuş tipi" yuva/yetiştirme yurtlarının hizmetine son verileceği bildirilmektedir (<http://www.aile.gov.tr/haberler/ko-gus-tipi-yetistirme-yurtlari-tarih-oluyor>).

Sevgi evleri ve çocuk evleri ile çocukların/gençlerin toplumla iç içe özsaygı ve özgüvenlerini kazanmış, sağlıklı bireyler olarak yaşamlarını sürdürmeleri hedeflenmektedir. Bununla birlikte söz konusu yeni yatılı bakım modellerinin olumlu ve olumsuz yanları olabilmektedir. Yapılan bir araştırmanın (ASPB, 2013: 4) sonuçlarına göre, çocuk evleri ve sevgi evlerinde kalan çocukların psiko-sosyal gelişimi, yuva/yurtlarda kalan çocukların psiko-sosyal gelişiminden daha iyi düzeyde bulunmuştur. Bununla birlikte, başka bir çalışmada, çocuk evlerinin, henüz çocukların sosyal ilişkilerinin istenilen düzeye ulaşması için yeterli olmadığı görülmüştür (Yıldırım, 2013). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulan bakım hizmetlerinde koğuş tipi bakım modelinden sevgi evi ve çocuk evi modeline geçiş hızla devam etmekle birlikte, söz konusu yeni hizmet modelinde hizmet standartlarının oluşturulması ve hizmetlerin denetimi konusunda eksiklikler bulunmaktadır (2017 Yılı Programı).

Yeni bakım modellerinde hizmetlerin geliştirilmesi konusunda önemle üzerinde durulması gereken konulardan biri personelin niteliği ve seçimi, diğeri ise hizmetlerin standardı ve denetimidir.

Çocuk evleri ve sevgi evlerinde görev yapacak bakım elemanlarının meslek lisesi mezunlarından oluşması ve yapılacak sınavlarda bu kişilerin çocuk hizmetleri alanına yönelik ilgileri, motivasyonları ve çalışma sürekliliğini gösterebilecek özelliklere sahip olmaları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bu alanda görev yapacak personele yönelik, özellikle işe başlamadan önce ve çalışma sırasında sürekli hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir.

Ayrıca, kaliteli hizmet sunumu için önce hizmet standartlarının oluşturulması ve standartlara göre de denetim işlevinin yürütülmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, iyi uygulama örnekleri ödüllendirilmeli, öne çıkarılarak diğeri uygulayıcılarla paylaşılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Kaynakça

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB] (2013). Kurum bakım türlerinin etki analizi. Ankara: ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Akyüz, E. (2012). Çocuk hukuku. (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

ASPB (2017) 2016 yılı faaliyet raporu. (3/05/2017 tarihinde

http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2016_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden ulaşılmıştır).

Arnaz, Z. (1997). Korunmaya muhtaç çocukların bakım yöntemlerine ilişkin model arayışı: çocuk evleri projesi. 2000'li yıllara doğru sosyal devletin gerçekleştirilmesinde sosyal hizmetlerin yeri ve önemi. 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, Bildiriler içinde (s. 154-160). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No: 3.

Beter, Ö. (2010). Türkiye'de çocuk koruma sistemleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Can, M. (2013). Günümüz refah politikaları bağlamında sosyal hizmetlerin farklı modelleri: Dünya örnekleri üzerine bir değerlendirme. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum

- Cılga, İ. (1989). Korunmaya muhtaç gençlerin sorunları ve yetiştirme yurtları. Ankara: T. C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı.
- Friedlander, W. A. (1966). Sosyal refah hizmetine başlangıç. (Resan Taşcıoğlu, Çev.). Ankara: SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Göçearsan Çifçi (2009). Türkiye'de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Aile ve Toplum*, 5(19), 53-65.
- Gökçe, B. (1971). Kimsesiz çocuklar sorunu. Ankara: SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 55.
- 2008 Yılı Programı. (3/05/2017 tarihinde <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/YillikProgramlar.aspx> adresinden ulaşılmıştır).
- 2007 Yılı Programı. (3/05/2017 tarihinde <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/YillikProgramlar.aspx> adresinden ulaşılmıştır).
- Karataş, K., Acar, H., Öntaş, Ö. C., Acar, Y. B. ve Gökçearsan E. (2004). Türkiye'de çocuğun korunması: Osmanlı'dan günümüze çocuk refahına yönelik düzenlemeler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 15-24.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet dönemi korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin politikanın oluşumu. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Koşar, G. N. (1992). Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refahı alanı. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- "Koğuş tipi" yetiştirme yurtları tarih oluyor (3/05/2017 tarihinde <http://www.aile.gov.tr/haberler/kogus-tipi-yetistirme-yurtlari-tarih-oluyor> adresinden ulaşılmıştır).
- SHÇEK (1993). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Danışma Kurulu toplantı raporları (1984-1992). Ankara: SHÇEK Yayını, Sayı: 26.
- SHÇEK (2009). Stratejik plan (2010-2014).
- SHÇEK (2010). 2009 yılı faaliyet raporu.
- SHÇEK/ASPB. Yatırım programları: 1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015.
- SHÇEK/ASPB. Topluşturulmuş projelerin detay programları: 2005, 2010, 2015.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği [SHUD]. (1995). Korunmaya muhtaç çocuklar çalışma grubu raporu. "2000'li yıllara doğru sosyal devletin gerçekleştirilmesinde sosyal hizmetlerin yeri ve önemi. 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı içinde (s. 61-65). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No: 3.
- Söğütlü, A. (2015). Çocuk refahı alanında çalışan personelin sevgi evleri modeline yönelik değerlendirmeleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi,
- Tomanbay, İ. (1999). Sosyal çalışma sözlüğü. Ankara: Selvi Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (1983). Türkçe sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun küçük bir tarihçesi 1921-1939 (1940). İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- Uluğtekin, S. (1993). Çocuk yuvaları: uygulamanın son araştırmalar ışığında değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 11(1-2-3), 35-56.
- Uluğtekin, S. (2001). Yirminci yüzyılda Türkiye'nin çocukları: sorunlar ve beklentiler. Sosyal hizmette yeni yaklaşımlar ve sorun alanları. Prof. Dr. Nihal TURAN'a armağan içinde (s. 7-19). Ankara: H. Ü. SHYO Yayını.
- Yağcı, C. (1997). Korunmaya muhtaç çocukların mülkiyeti Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna ait "çocuk evlerinde" bakılması projesi. "2000'li yıllara doğru sosyal devletin gerçekleştirilmesinde sosyal hizmetlerin yeri ve önemi. 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, Bildiriler içinde (s. 94-100). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No: 3.
- Yıldırım, Ş. (2013). Çocuk evinde kalan çocukların ilişki dinamikleri: İzmir örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yolcuoğlu, G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 11(5), 43-57.
- Yörüköglü, A. (1989). Değişen toplumda aile ve çocuk. (5. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.